

SAPERE AUDE

Prof.dr.sc. Ivo Lučić

U četvrtak, četvrtoga dana veljače 2021. godine govorio sam na posljednjem ispraćaju Miroslava Tuđmana. Bila je to časna i teška dužnost koja se temeljila na gotovo trideset godina našeg prijateljstva i suradnje. U ime Mirine obitelji, prijatelja, suboraca i suradnika, nastojao sam ukratko opisati njega i njegov životni put. Koliko god je svaka prigoda, a posebno sprovod, po definiciji patetična, nastojao sam patetiku izbjeći i reći ono najvažnije o Miri, ono što će većina ljudi, posebno onih koji su ga poznavali, lako prepoznati i potvrditi. Izuzevši početak i kraj koji su posve osobni, taj govor se svodi na sljedeće:

Puno je toga sadržano u 75 godina života Miroslava Tuđmana. Parafrazirajući svetoga Pavla možemo kazati: „Dobar je boj bio, trku završio, ideale sačuvao“. Skoro čitav život prisutan je u javnosti – na društvenoj, kulturnoj, znanstvenoj i političkoj sceni – tamo gdje se vodila borba za identitet, slobodu, dostojanstvo i prosperitet hrvatskoga naroda i hrvatske države. U tome je sklopu kao dragovoljac Domovinskog rata dobio dužnost povezati sigurnosne službe u nastanku, i ustrojiti čvrstu i funkcionalnu obavještajnu zajednicu. Upotrijebivši sve svoje

znanje, inteligenciju, sposobnosti i energiju, pod krilaticom „Sapere aude“ – usudi se misliti/usudi se znati, imaj hrabrosti koristiti svoj vlastiti razum, u samo tri ratne godine izgradio je instituciju koju je njegov nasljednik iz suprotstavljene mu političke opcije ocijenio kao organizacijsko „remek djelo“.

Ugled koji je Hrvatska u toj sferi stekla tijesno je povezan s njegovim ugledom i njegovom osobnošću. Plemenit, častan, dostojanstven, dosljedan, iskren, pažljiv, blag, nenametljiv, srdačan, duhovit, obziran... bile su to osobine kojima je osvajao ljude. Istovremeno, bio je čvrst u stajalištima i odlučan u namjerama, pa nije čudo što su ga prijatelji voljeli, a protivnici pa i neprijatelji poštovali. Bio je svjestan da će njegovi uspjesi, odnosno uspjesi obavještajne zajednice, po prirodi posla ostati nepoznati javnosti, barem za naših života; kao i da će sve eventualne pogreške biti uočene i višestruko uvećane. To mu nije previše smetalo, znao je da njegovi suborci i suradnici znaju što je i kako je radio. Osim toga, rezultat tog rada itekako se vidi, to je suverena, samostalna, demokratska, sigurna Republika Hrvatska.

Ipak, treba znati da je za taj cilj i za taj rezultat Miro Tuđman s hrvatskim mornarima u praskozorje uplovjavao u okruženi Dubrovnik. S hrvatskim gardistima gazio je Slavonijom, zadarskim zaleđem, Kupresom, Dinarom i Livanjskim poljem, zasipan granatama i raketama. U Oluji je s postrojbama Hrvatske vojske stigao na hrvatsku granicu. Paralelno s tim, raspravljao je s diplomatima i šefovima obavještajnih službi u salonima Washingtona, Londona, Pariza i Berlina. Govorio je tiho i argumentirano, uvijek dostojanstven i odmjeren.

Ništa nije radio zato da bi on sam bio važan, niti su ga privlačila svjetla pozornice. Bio je hrabar i čvrst, Nitko ga nije mogao uplašiti, niti se išim dao impresionirati. Ali, nije to bila krutost niti bahatost. Naprotiv! Na isti se način odnosio prema stranim diplomatima, kolegama u Hrvatskom saboru i nepoznatim građanima koji su ga često zaustavljali na ulici sa željom da ga pozdrave, prokomentiraju njegovu fizičku sličnost s ocem, na nešto mu se požale, ili da, tek tako, s njim progovore koju riječ.

U društvenom smislu, prije svega bio je znanstvenik. Bez obzira na činove i funkcije on je za većinu bio i ostao 'profesor' i to na najbolji mogući način. Bio je onaj od koga se uvijek moglo nešto naučiti, onaj tko je imao strpljenja čak i za loše učenike. Možda bi se to moglo povezati s njegovom plemenitom potrebom da pomaže slabijima i onima koji su u nevolji. Pa ni u bolnicu dugo nije htio otići, s objašnjenjem da ne želi nekome potrebnijem zauzeti mjesto. Na poseban se način vezao za one naše ljude koji su stradavali zbog hrvatskih ideala, a koji su u jednom vremenu bili žrtvovani ili marginalizirani zbog tobožnjih „viših interesa“ u sklopu politika koje navodno „nisu imale alternativu“.

Progone i marginaliziranja i sam je doživljavao. Zato se i trudio pomoći, zaštititi, ponuditi alternativu i biti korektiv, jer upravo je mogućnost izbora, bila i ostala garancija slobode i demokracije. U tome je bio dosljedan! Za vrijeme Hrvatskog proljeća označen je kao hrvatski nacionalist. Na vrhuncu nacionalne euforije bio je hrvatski socijalist, tijekom napada na hrvatsku bio je hrvatski branitelj. U eri „krivokletnika“ i „detuđmanizacije“ branio je istinu o Tuđmanu i o hrvatskoj borbi za slobodu. Kada su neki s očito nečasnim namjerama povelili Hrvatsku krivim

smjerom Miro je opet tražio alternativu. Nakon što su uslijedili napadi na HDZ prijeteci njegovim slomom, postao je HDZ-ov saborski zastupnik. Ne radi pukog strančarenja ili političke karijere, nego zbog stabilnosti i budućnosti Hrvatske. Na poseban je način bio povezan s našim iseljeništvom. U vrijeme medijske i političke kampanje protiv Hercegovaca, počeo je predavati na Sveučilištu u Mostaru. Hrvatima u BiH posvetio je puno pažnje i veliki dio svog znanstvenog opusa, i to u vrijeme kada to nije bilo nimalo probitačno. Opet je prevagnuo njegov osjećaj za pravdu i istinu, njegova navika i potreba ići težim putem, onuda kuda se rijetki usude krenuti.

To je ono što sam u takvoj prilici mogao i htio o njemu reći. Citiram taj govor, jer bih sada teško mogao smisliti i napisati nešto drukčije, a kamo li bolje. Ipak, ostaje mi mogućnost pojasniti nešto od onoga što je u govoru tek naznačeno. Naime, Miroslav Tuđman bio je redoviti profesor u trajnom zvanju na Zagrebačkom sveučilištu, na čijem je Filozofskom fakultetu, odnosno na Odsjeku za informacijske znanosti radio od 1988. godine, pa do umirovljenja 2016. godine. Bio je šef katedre, prodekan i osnivač Zavoda za informacijske studije.

Predavao je kao vanjski suradnik na Filozofskom Fakultetu Sveučilišta u Mostaru, a po pozivu na sveučilištima u SAD-u, Njemačkoj, Velikoj Britaniji, Mađarskoj, Austriji, Češkoj. Bugarskoj i u drugim zemljama. Autor je dvadesetak knjiga i preko dvjesto znanstvenih radova. Bio je prvenstveno znanstvenik i profesor s međunarodnim ugledom, biran u najviša znanstveno-nastavna zvanja. Početkom brutalnog napada na Republiku Hrvatsku, po uzoru na kolege u zapadnim demokratskim

zemljama, svoje znanje i intelekt stavio je u funkciju obrane zemlje. Dragovoljac je od lipnja 1991., najprije kao voditelj Uprave za informativno-političku djelatnost, a zatim od 1992. kao voditelj Centra za strategijska istraživanja.

Osnivač je i ravnatelj Hrvatske izvještajne službe (HIS) koja je osnovana u ožujku 1993. godine kao središnja služba Ureda za nacionalnu sigurnost (UNS). Bio je to oblik stvaranja obavještajne zajednice RH koju su po uzoru na zapadne demokratske zemlje činile dvije vojne (SIS i VOS) i dvije civilne (HIS i SZUP) službe. Zadaće obavještajne zajednice od te 1993. pa do 1988. godine odnosile su se na zaštitu suvereniteta i teritorijalnog integriteta RH (oslobađanje okupiranih područja RH), probleme regionalne sigurnosti (rješenje krize u BH), međunarodni terorizam i organizirani kriminal i protuobavještajnu zaštitu.

HIS odnosno UNS nije naslijedio i nije preuzeo nečije ljude ili nečije arhive. Politika zapošljavanja bila je takva da se ne angažiraju ljudi koji su radili u prijašnjim službama iz komunističkog sustava. Ta se politika, uz rijetke izuzetke, održala sve do 2000. godine. Većini ljudi koji su počeli raditi u HIS-u zajedničko je bilo sudjelovanje u Domovinskom ratu. Bili su to mladi, hrabri i samozatajni ljudi, koji su bez prethodnih znanja i iskustava u obavještajnom radu, ali vrlo brzo osposobljeni za najteže i najzahtjevnije zadatke. HIS je bio zadužen i za suradnju sa stranim službama. U prvih pet godina postojanja uspostavljena je suradnja s preko 25 stranih agencija. Miroslav Tuđman se već u travnju 1993. susreo u Washingtonu s Jamesom Woolseyem ravnateljem CIA, a poslije toga s još dvojicom ravnatelja Johnom

Deutschom i Georgom Tenetom. U više navrata pisao je o tome, pa ću parafrazirati njegove riječi. Tvrdio je da je dobra suradnja uspostavljena prije svega zbog naše iskrenosti, neposrednosti i požrtvovanosti. Nismo falsificirali činjenice niti smo ideologizirali stvarnost. Nismo lagali. Znali smo da se u laganju ne možemo nositi sa šampionima laži—jugoslavenskim komunističkim i srpskim nacionalističkim propagandistima, a kasnije i njihovim najboljim učenicima bošnjačko-bosanskim nacionalistima i unitaristima, koji su u laganju, podmetanju i podlosti nadmašili učitelje.

Odlučili smo se za istinu. Strane analitičare i operativce vodili smo na teren, do same bojišnice i na bojišnicu, omogućili im uvid u stvarno stanje stvari; puštali ih da sami izvode zaključke. Ponekad je naša „naivnost“ govorila protiv nas, ali otvorenost, prikupljeni podaci i rezultati išli su nam u prilog. Predstavnici različitih stranih službi znali su reći da imaju posla s „real people“, s ljudima koji su izravni u komunikaciji i koji naprave ono što obećaju. U samo dvije tri godine hrvatski su „amateri“ i „entuzijasti“, uz mnoge druge, postali partneri i najmoćnijoj svjetskoj agenciji, a suradnja je dosegla razinu zajedničkih operacija, što je i najveći stupanja suradnje i povjerenja između obavještajnih službi. Naša se prednost sastojala u tome što smo mi bili „dio realnosti“ jer smo dobro poznavali stvarno stanje problema u našem okruženju. Poznavali smo i prošlost i sadašnjost. Ujedno, znali smo za što se zalažemo i borimo. Vjerovali smo da je svaka dobra obavještajna procjena uvjetovana ispravnom dijagnozom stanja.

Kada smo obavili sve povjerene nam zadaće i ostvarili najvažnije ciljeve, došlo je do zamora i

političkih previranja. Rat je bio gotov, mirna reintegracija završena, a naš je posao ulazio u kolotečinu. Obavještajna zajednica sve više je bila poželjno „oruđe“ u rukama ambicioznih političara na vlasti i sve veća smetnja oporbi koja je htjela doći na vlast.

Poslije nekoliko žešćih političkih udara na HIS, podjela unutar Obavještajne zajednice, smrti ministra obrane Gojka Šuška, u travnju 1998. Miroslav Tuđman podnio je ostavku. Ali, nije gubio vrijeme, našao je novi oblik borbe i rada. Trebalo je istinu o Domovinskom ratu, o stvaranju, obrani i oslobađanju Hrvatske sačuvati i zaštititi.

Nastavio je baviti se edukacijom. Imenovan je 1. listopada 1998. za predsjednika Vijeća Obavještajne akademije UNS-a. Još prije toga osnovao je Udrugu građana Sveti Juraj s namjerom da preko te Udruge pokrene znanstvenu i stručnu raspravu o obavještajnoj djelatnosti, sustavu i uopće o nacionalnoj sigurnosti. Udruga je u veljači 1999. pokrenula časopis National Security and the Future (NSF). Prvi broj izišao je sredinom 2000. jer je u međuvremenu, u srpnju 1999. Miroslav Tuđman ponovno imenovana za zamjenika predstojnika UNS-a i ravnatelja HIS-a. Na toj je dužnosti bio do veljače 2000. kada je zajedno s većinom svojih suradnika podnio ostavku. Naime, predsjednik Tuđman umro je 10. prosinca 1999., a na izborima početkom 2000. pobijedila je dotadašnja oporba. Vrlo brzo nova je vlast ukinula Obavještajnu akademiju, a uskoro je došlo i do radikalne transformacije Obavještajne zajednice.

Miroslav Tuđman je s nekolicinom suradnika nastavio s izdavanjem časopisa, organiziranjem

tribina i skupova, pisanjem članaka i knjiga. Sveti Juraj i NSF bili su središte okupljanja i platforma za razvoj novog akademskog studija izvještajne djelatnosti i nacionalne sigurnosti kao posebnog, prepoznatljivog znanstvenog područja. Bio je to jedinstven projekt. Prije svega jer ništa slično nije postojalo u zemljama jugoistoka Europe, a zatim i po ugledu i sastavu međunarodnog uredništva časopisa u kojem su bili brojni ugledni znanstvenici i bivši šefovi i visoki dužnosnici obavještajnih službi: prof. dr. W. Agrell (Švedska), prof. Christopher Andrew (V. Britanija), general Todor Boyadjiev (Bugarska), Oldrich Cerny (Češka Republika), prof. dr. Stevan Dedijer (Švedska, Hrvatska), Richard Kerr (SAD), prof. dr. Janos Matus (Mađarska), Miroslav Međimorec (Hrvatska), general Leonid Shebarshin (Rusija), Richard Stolz (SAD) i prof. dr. Miroslav Tuđman (Hrvatska). U uredništvo NSF-a tijekom godina kooptirani su i Drago Ferš (bivši direktor SOVA, Slovenija), admiral Pierre Lacoste (bivši direktor DGSE, Francuska), Nikolai Leonov (zamjenik direktora KGB, SSSR), Doug Smith (CIA, SAD), admiral Davor Domazet Lošo (načelnik Ob. uprave HV, Hrvatska).

Iz Tuđmanovih tekstova možemo vidjeti da je u prvih 19 godišta na preko 8000 tisuća stranica časopisa NSF, objavljeno 257 radova od 141 autora. Od 257 radova 148 objavljeno je na engleskom a 108 na hrvatskome jeziku. Unatoč nepovoljnim okolnostima, medijskom blaćenju i političkom klevetanju urednika i suradnika, NSF je bez financijske ili bilo kakve druge potpore, uz pomoć tek nekolicine prijatelja, već po formalnim pokazateljima ostvarivao svoju viziju radi koje je pokrenut.

Naime, za primitivan balkanski postkomunistički svijet nacionalna sigurnost i obavještajni rad svode se isključivo na „špijunažu“, na kavansku, a ne znanstvenu disciplinu. NSF je bio daleko iznad tog svijeta i takvog razmišljanja. Kao i tijekom rata, vođena je borba protiv laži, iskrivljivanja, političkih obmana i društvenoga kaosa, ili jednom riječju protiv „detuđmanizacije“ kako je pojednostavljeno nazvan proces dehrvatizacije Hrvatske.

Prvi sastanak uredništva NSF-a održan je u Dubrovniku u veljači 1999. godine. Prvi put su za istim stolom sjedili i razgovarali bivši zamjenici direktora CIA-a R. Kerr i R. Stolz te KGB-a L. Shebarshin, koji su samo desetak godina prije bili na vodećim pozicijama u svojim službama koje su desetljećima međusobno ratovale. Tako nešto teško će se ikada više ponoviti, a Hrvatska vjerojatno više nikada neće imati takvu ulogu i takav utjecaj u sferi obavještajnog rada i nacionalne sigurnosti. Ne samo zbog bitno promijenjenih političkih okolnosti, nego i zato što više nema Miroslava Tuđmana. O njemu će svjedočiti njegova djela, njegove knjige, časopisi, radovi i njegovi prijatelji koje je imao po cijelome svijetu. Njihovi će gromki glasovi zaglušiti sipljivi pseći lavež što povremeno dopire preko ideoloških taraba i iz blatnih balkanskih avlija.

